Fokus TANDVÅRD

Aktuellt | På plats i Falun | Trendspaning | Fem frågor

REDAKTÖR
Sara Jonerin
08-789 63 87
sara.jonerin@vision.se

8 sidor
för dig som jobbar med tandvård

FOTO: JONAS MALMSTRÖM

12 av 18 anställda på Folktandvården Rinkeby jobbar enligt Rinkebymodellen. Hatice Kilic är en av dem, och hon är nöjd.

Mindre jobb – samma lön

Rinkebymodellen löser personalbrist med arbetstidsförkortning

ARBETSTID Tandsköterskan Hatice Kilic har fått mer tid för familj och fritidsintressen.

–Och jag är piggare och gladare och orkar mer på jobbet, säger hon.

Anledningen stavas Rinkebymodellen, ett ettårigt pilotprojekt som startade i februari i år.

Det innebär att personalen på folktandvården i Rinkeby i Stockholm har möjlighet att gå ner till 35-timmarsvecka – med bibehållen lön. Motkravet är att de jobbar till klockan 18 ett par kvällar i veckan alternativt till 17 på fredagar samt varannan lördag. På så vis har samtidigt tillgängligheten för patienterna ökat.

SYFTET MED PROJEKTET är att locka och behålla medarbetare, framför allt erfarna tandläkare. Beroende på tid i yrket kan de nu få mellan 3 000 och 8 000 kronor i månaden i det socioekonomiska tillägg som all personal på Rinkebykliniken har. Tillägget för tandsköterskor ligger på 1 000 kronor i månaden.

Det kan tyckas orättvist, men Hatice Kilic poängterar att modellen är ett projekt. Om det permanentas efter utvärderingen i februari nästa år hoppas hon dock att tillägget ökas för all personal.

–Personligen är jag jättenöjd med att jobba 20 timmar mindre per månad med samma lön som innan. Och jag är så glad att jobba med erfarna tandläkare, eftersom jag utvecklas mycket mer än vad jag gör med enbart nyutbildade. Dessutom får patienterna bättre vård, och jag tänker mycket på deras bästa.

Lotta Ekstedt

FOTO: PRIVAT

Tandsköterskan Michaela Kirchner framför väggen med kärleksfulla hälsningar från Sorseleborna.

Bombades med kärlek

Uppsagda tandsköterskor i Västerbotten får starkt stöd

FEM TANDSKÖTERSKOR HAR sagts upp på grund av arbetsbrist från Folktandvårdskliniken i Malå, Sorsele och Norsjö. Tandsköterskan Michaela Kirchner, som även är Visions ombud, har jobbat i tio år på kliniken i Sorsele och är en av dem som sagts upp.

–Det värsta är att patienterna inte kommer få någon hjälp. Det känns fruktansvärt.

Tidigare har tandsköterskorna kärleksbombats med teckningar av hjärtan och söta mjukdjur. Det har varit Sorselebornas sätt att visa sin uppskattning och sitt stöd.

–Det var jättebra, det kändes jättekul. Men tyvärr hjälpte det inte så mycket, säger Michaela Kirchner.

Anna-Maria Stenlund Berggren, tillförordnad tandvårdsdirektör i Västerbottens läns landsting, förklarar uppsägningarna med att det är svårt att få tag i tandläkare till klinikerna i inlandet och att landstinget har fått tuffa besparingskrav på senare tid.

–Vi har ett stort underskott som vi måste komma till rätta med och vi har också haft en bemanning som är för hög i de här delarna av länet. Det gör ont att folk måste sluta sina jobb, men vi måste helt enkelt anpassa oss efter det uppdrag vi fått av politikerna.

Samtidigt söker landstinget efter tandsköterskor i de större städerna, exempelvis i Umeå. De fem tandsköterskorna har fått omplaceringserbjudanden. En av dem har tackat ja, men övriga har avböjt. **Sara Jonerin**

Utbildning blir ett år längre

Tandhygienistutbildningen blir ett år längre och kommer då att omfatta tre års heltidsstudier, det har regeringen beslutat. Förändringen innebär att studenterna får större möjligheter till ämnesfördjupning. De nya bestämmelserna träder i kraft den 1 januari 2019, men ska tillämpas på utbildning som bedrivs och utfärdas efter utgången av juni 2019.

7,5

miljoner kronor kommer Folktandvården Stockholm att satsa på forskning under 2018.

Karies ökar bland utsatta barn

Förskolebarn i socioekonomiskt svaga familjer löper fyra gånger så hög risk att få hål i tänderna som barn med bättre levnadsvillkor, visar en avhandling från Sahlgrenska akademin. Forskningen visar också att barn och unga på landsbygden löper lägre risk för karies jämfört med de i större städer. Avhandlingen bygger på data från 300 000 personer mellan 3 och 19 år.

FOTO: MOSTPHOTOS

Vanligare att ha kvar sina tänder

50-åriga göteborgskor har kvar dubbelt så många av sina egna tänder i dag som för ett halvt sekel sedan. Det visar populationsundersökningen ”Kvinnoundersökningen”, som gjordes första gången 1968. Den senaste undersökningen, som genomfördes för två år sedan, visar att 72 procent av kvinnorna numera skattar sin tandhälsa som bra eller mycket bra och att 87 procent regelbundet går till tandläkaren.

”Vi accepterar inte att outbildad personal kallas för tandsköterskor.”

Erja Anntonen, förbundsordförande Svenska tandsköterskeförbundet, tar ställning till att personer utan utbildning från yrkeshögskolan anställs som tandvårdsbiträden.

Fler missnöjda patienter

Folktandvården får allt sämre omdömen av sina kunder i Svenskt kvalitetsindex. Sedan tre år tillbaka har trenden varit negativ och nedgången beror på att kunderna upplever att service, tillgänglighet och bemötande blivit sämre. Men jämfört med andra branscher som energi, bank och telekom ligger Folktandvårdens kvalitetsindex fortfarande högt.

Rekordmånga utbildas

Under förra året lämnade 711 nybakade tandsköterskor skolbänken. Det är den högsta siffran på många år enligt Myndigheten för yrkeshögskolan.

För fem år sedan lämnade drygt 170 nyutexaminerade tandsköterskor någon av tandsköterskeutbildningarna runt om i landet. Sedan dess har antalet som utbildas ökat varje år för att under 2017 hamna på rekordhöga 711 nyutexaminerade. Att Myndigheten för yrkeshögskolan valt att utbilda så många beror på att ett stort antal tandsköterskor förväntas lämna arbetslivet och gå i pension under de närmaste åren.

Lisa Östbring

–Runt trettio procent av tandsköterskorna kommer att gå i pension 2017–2026 och de behöver ersättas. Men även andra faktorer som att befolkningen ökar påverkar antalet som behöver utbildas, enligt Lisa Östbring omvärldsanalytiker på Myndigheten för yrkeshögskolan.

Redan nu har myndigheten beviljat utbildningsplatser fram till 2024 som kommer att täcka upp för pensionsavgångarna och lite till. Det inne bär att Myndigheten för yrkeshögskolan kommer att vara mer restriktiv med att bevilja platser på tandsköterskeutbildningarna framöver.

–Vi har nått en kulmen av beviljanden nu. Det innebär att något färre ansökningar om att få bedriva utbildning till tandsköterska kommer att beviljas de kommande åren. Detta för att undvika att allt för många tandsköterskor examineras samtidigt och söker jobb samtidigt. Vi vill inte utbilda till arbetslöshet, säger Lisa Östbring.

Sara Jonerin

FOTO: MOSTPHOTOS

62

procent av landstingen/regionerna uppger att det är brist på tandsköterskor.

Källa: SKL

Halla...

JESSICA PERSSON, *projektledare för Tandhygienist i kommunal verksamhet (TAIK) i Västra Götalandsregionen, som just dragit igång.*

Vad är det ni gjort?

–Folktandvården i Västra Götaland har anställt fem tandhygienister som på halvtid ska arbeta i kommunal verksamhet i fyra kommuner: Borås, Skövde, Trollhättan och Kungälv. De ska arbeta med att skapa och kvalitetssäkra rutiner och arbeta förebyggande för att bibehålla och förbättra munhälsan hos den äldre befolkningen.

Varför gör ni det här?

–Vi vet att det är vanligt att äldre tappar kontakten med tandvården. **Sara Jonerin**

FOTO: MOSTPHOTOS

Utsatta ska få bättre tandvård

Individ- och familjenämnden i Umeå kommun ska utveckla en ny arbetsmetod för att ge utsatta personer bättre möjligheter till tandvård. Kommunen vill samarbeta med Västerbottens läns landsting och föreningar som arbetar med sociala frågor för att nå dessa personer.

–Vi ser att det finns utsatta människor bland oss som av olika anledningar inte nyttjar sin rätt till tandvård, säger Andreas Lundgren (S), ordförande i individ- och familjenämnden.

”Universitet och högskolor måste få incitament att utbilda tillräckligt många tandhygienister.”

Bent Petersen, fd ordförande Sveriges Folktandvårdsförening.

Uppsala först med e-journal

Folktandvården i Uppsala blir först i landet med att erbjuda patienter att läsa sina journaler via e-tjänsten 1177. Från och med den 1 oktober i år kommer detta att bli möjligt. Cheftandläkare Pia Gabre säger i ett pressmeddelande att det ger patienterna möjlighet att bli mer delaktiga i beslut och rekommendationer kring den egna tandvården.

Carina Backer-Meurke och Pia Eiserman Rask tar en paus i personalrummet vid käkkirurgiska kliniken på Falu lasarett.

Snart dags för operation

Operationstandsköterska är ett krävande yrke. Men det ger också mycket tillbaka. Att få göra skillnad för en individ är det allra bästa, tycker operationstandsköterskan Pia Eiserman Rask.

text **Sara Jonerin** *foto* **Maria Hansson**

Pia Eiserman Rask har jobbat som operationstandsköterska i elva år. Ett yrke som kräver både noggrannhet och flexibilitet.

NÄR OPERATIONSTANDSKÖTERSKAN Pia Eiserman Rask just ska öppna dörren till operationssalen på Falu lasarett blir hon stoppad av undersköterskan Jonas Gustavsson som ger henne en kram och säger ”Vad roligt att se dig, det var länge sedan!”. De småpratar lite och även operationstandsköterskekollegan Carina Backer-Meurke får en kram. De är alla iklädda operationskläder med vita rockar ovanpå och har skyddsmössor på huvudet. Inne i operationssalen luktar det handsprit. I rummets centrum står det operationsbord där patienten snart ska ligga. Bredvid står narkosappraten. Alla patienter som opereras här har så pass svåra besvär att de både sövs och bedövas inför operationen.

I dag ska snart en diskektomioperation genomföras, det vill säga en operation där man tar bort en disk i käkleden. Det är en operation som utförs på patienter som har svår värk i käken, vilket kan leda till att de får problem att gapa och äta. I dag är Pia bakassisterande operationstandsköterska, vilket betyder att hon hjälper den assisterande operationstandsköterskan Carina, med allt som kan behövas. Pia kan gå ut och in ur rummet och hämta saker eftersom hon inte är steril, det vill säga klädd i sterila kläder och handskar. Pia och Carina har tillsammans ansvaret för att alla instrument finns på plats och ser till att hela operationsteamet har den utrustning som behövs.

CARINA TAR FRAM de instrument som ska användas under operationen ur förpackningarna och dukar upp dem på två assistentbord. Hon placerar pincetter och peanger i logisk ordningsföljd efter hur de ska användas under operationen och drar upp lokalbedövning i sprutor.

Stämningen i rummet är koncentrerad. När patienten väl är på plats och kirurgen sätter skalpellen mot huden måste allt stämma.

–Man måste vara fokuserad och får därför inte ha för bråttom. Det viktigaste är att allt blir rätt, säger Pia.

Steriliteten har mycket stor betydelse under en operation. Alla instrument är packade i sterila paket och har körts i en autoklav. Pia hjälper Carina att klä på sig en steril ljusblå operationsrock som sveps över byxor och tröja. Sedan får hon ta på illgröna handskar. Över dem får hon sedan ett par vita.

–Poängen med det är att om de vita handskarna går sönder ser man snabbt det gröna lysa igenom och då kan man byta ut de vita , förklarar Pia.

Telefonen ringer. Nervstimulatorn, som ska användas under operationen för att se till att inga nervtrådar skadas, är upptagen. Operationen skjuts upp en stund. I stället går vi ner två trappor till personalrummet vid käkkirurgiska kliniken.

PIA BERÄTTAR ÖVER en kopp kaffe att hon började fundera på tandsköterskeyrket redan som tonåring. Hon hade tandställning och fick ofta besöka tandvården. När hon var 13 år pryade hon på folktandvården i Bjursås och bestämde sig då för att bli tandsköterska. Ett antal år senare, 1991, var hon färdig tandsköterska.

Efter några år inom folktandvården och sjukhustandvården oral medicin längtade hon efter mer utveckling och sökte utbildningen till operationstandsköterska. Ett val hon inte ångrar. I dag har hon jobbat som operationstandsköterska i elva år.

–Min passion är att få göra skillnad för en individ. Att få finnas där som ett stöd för någon som är i en svår situation, till exempel efter en olycka, säger hon.

Hon tar en klunk av kaffet och fortsätter:

–Att få följa patienten hela vägen från första besöket, via operationen till det sista återbesöket och se den positiva ut-

Carina drar med hjälp av Pia upp lokalbedövning i sprutor.

vecklingen. Det är det bästa med jobbet, konstaterar hon.

Det är ett roligt jobb, men det är inte alla som passar för det. Den som jobbar som operationstandsköterska måste vara både extremt noggrann samtidigt som man måste vara flexibel. Var sjätte vecka har Pia beredskapstjänstgöring och då måste hon sova med telefonen på huvudkudden och vara beredd att jobba när som helst under dygnet. För det får hon och hennes kolleger ett extra tillägg. Hur arbetsdagen kommer att se ut vet Pia aldrig i förväg. En operationstandsköterska måste vara beredd att ta emot patienter med akuta trauman, som skadat käken i exempelvis en bil-, cykel- och hästolycka eller som varit med om en misshandel. Eftersom många olika kompetenser deltar i operationerna är det heller inget ovanligt att en operation, som idag, blir framskjuten.

MEN NU ÄR det dags att gå tillbaka till operationssalen och ta emot patienten. De grå dubbeldörrarna till operationssalen slår igen och öppnas först efter två och en halv timme.

–Operationen gick bra, berättar Pia lite senare.

Under tiden då patienten väcks ur narkosen ser den assisterande operationstandsköterskan, det vill säga Carina, till att alla instrument, suturer och kompresser som använts under operationen räknas av mot en instrumentinnehållsförteckning. Carina följer sedan med narkospersonalen till uppvaket för att avlägga rapport om hur allt gått. Det är också Carina och Pias uppgift att se till att alla instrument som använts förs till sterilen och att städa rummet så att det står klart att använda till nästa dags operation.

> ”Man måste vara fokuserad och får därför inte ha för bråttom. Det viktigaste är att allt blir rätt.”

OPERATIONSTANDSKÖTERSKA

► Den som redan är utbildad tandsköterska kan läsa påbyggnadsutbildningen till operationstandsköterska, som bland annat ges på Linköpings universitet, och omfattar 15 högskolepoäng.

► Utbildningen innehåller både teoretiska studier samt och fyra veckors praktik. Det förekommer att tandsköterskor som gått utbildningen får ett lönetillägg på 1000 kronor i månaden, men det är inte så överallt.

Appen ska hålla tandtrollen borta

Rocka munnen. Så heter Folktandvårdens app som ska göra barnen och deras föräldrar till bättre tandborstare.

KARIES HOS YNGRE skolbarn ökar, visar statistik. Den trenden vill Folktandvården Sverige ändra på, och har därför utvecklat ett mobilspel, Rocka munnen, som lanserades i våras.

–Vi har kopplat ihop tandborstning och skärmtid i ett roligt spel så att familjen kan leka fram en bra vana tillsammans hemma. Målet är att tandborstningsrutinen ska mötas med ett uppspelt ”jag vill!” från barnen i stället för ett tjatigt ”du måste” från föräldrarna, säger Eva-Karin Bergström, tandhygienist inom Folktandvården Västra Götaland.

Än så länge går det inte att se om spelet har haft någon inverkan på barnens tandhälsa.

–Men vi har fått jättemycket positiv respons i sociala medier, och vi kan se i statistiken att användningen av appen toppar kvällar och morgnar. Att föräldrars tjat på barnen om att borsta tänderna har minskat är tydligt.

Finns krav på att personalen ska kunna spela?

–Nej, men de flesta vill det. Det har funnits ett behov av att kunna rekommendera något liknande till föräldrar, och det är extra kul att det nu är något som kommer från oss själva. **Lotta Ekstedt**

Visste du att...

Det finns andra appar från andra utgivare som också syftar till att få barn att borsta tänderna. Krokodilens smutsiga tänder och Borsta tänderna är ett par exempel.

250

nya användare i snitt laddar hem appen Rocka munnen varje dag, enligt spelutvecklaren. Totalt hade 38 482 nedladdningar gjorts fram till mitten av september.

Värmland kläckte idén

Folktandvården i Värmland var först med idén om en app som skulle få barn att borsta tänderna. Folktandvården Sverige tillsatte en arbetsgrupp med representanter från samtliga landsting/regioner. Rocka munnen utvecklades sedan tillsammans med en andraklass i Karlstad.

> ”Det var väldigt svårt i början, men nu har jag fått upp farten.”

Tandhygienisten Eva-Karin Bergström spelar själv Rocka munnen.

Maria Linde

Hallå där, hör du vad jag säger?

–Just nu jättebra faktiskt, eftersom jag har en hörapparat med ett headset runt halsen. Det är stort och fult men en jättebra utrustning som jag fått av Försäkringskassan via hörcentralen på lasarettet som arbetshjälpmedel.

Är det jobbet som gjort dig hörselskadad?

–Ja. Jag har jobbat som tandsköterska i 40 år och hörseln har successivt blivit sämre, utan att det finns en medicinsk orsak. Och flera, både tandsköterskor och tandläkare, säger samma sak. Det beror på oljud från borrar, sugar och datorer som har en särskild frekvens, som vi utsätts för dagligen.

Hur märkte du hörselskadan först?

–Jag har haft hörapparat i åtta år snart. Under flera år dessförinnan hade jag svårt att uppfatta vissa röster, framför allt manliga. Jag hade då en manlig chef, och jag hörde knappt hälften av vad han sa på våra möten. När jag sedan fick min hörapparat var det som att få ett nytt liv, jag uppfattade saker som jag inte hade hört på väldigt länge.

Klassas det som en arbetsskada?

–Nej, det är besvärligt att bevisa, så jag tror att det är väldigt svårt att få igenom om vi skulle driva det.

Har du tips på hur det kan undvikas?

–Redan på tandsköterskeutbildningen borde man få individuella hörselskydd utprovade, och – få lära sig att använda dem.

Lotta Ekstedt

MARIA LINDE

Titel: Tandsköterska. Just nu fackligt ombud i Landstinget Dalarna på 90 procent, och 10 procent ledig.

Arbetsplats: Folktandvården Britsarvet i Falun.

Bästa arbetsredskap: Hörslingan.

Lyssnar gärna på: Tystnad.

Ålder: 63 år.

Familj: Man, tre vuxna barn och fyra barnbarn.

Fritid: Sy lapptäcken, brodera och att vara i sommarstugan.

Testa din hörsel på vård- eller hörcentral, rekommenderar Maria Linde. Ingen remiss behövs.

”Redan på tandsköterskeutbildningen borde man få individuella hörselskydd utprovade.”

FOTO: MARIA HANSSON, MOSTPHOTOS